

(Hekayə)

Deyəsen, küək obaşdan başlamışdı. Çünki öən gecə bir qınc çimər etməmişdi, bayırda da sakıllıq idi. Yuxu onu sabaha yaxın tutmuşdu. Deyəsen, küək də eb o vaxt başlamışdı.

Əslində küəyin onun işlərinə qarışacağı yoxdu. Üç günün əsəb yağışından saxlıb yumağa dönmüşdü. Təkcə bir arzusu vardı: bütün bunlar-əsabini gəmirənlər, arvadların göz yaş, kişilərin onun başına ağıl qoymaları, qohumların arası kəsilməyən gət-gəlləri tez sona varaydı...

Səhər təzədən avtobus adamsız idi. Yəqin bundan sonra işə gedənlərin basını başlayacaqdı. Küçələr, səkiyə yuxudaydı. Çöl adamlardan fərqli rayon adamları günortaya qayırdı. O, bunu əvvəlcədən, hərdən səhərə qohumla gedib qonaq düşməndən bildirdi.

Avtobus dəyəndi. Arxa qapılar qarmon qırışı kimi yığındı. Burada düşməliyidilər. Tələsmədən bir-bir aşağı endilər. Avtobus təpəndi. Onlarsa üzüyən yollandılar.

İrəliləyən gədən enilib ayaq salırdı, meşin pəncəli kişi əmis, bir qədər arxada addımlayan dolu, onun üzünə baxmaq istəməyən kişi isə dədəsiydi. Fikirli-fikirli susurdular.

- Əsas qorxmamaqdır, yalanı da doğru kimi yeritməkdir. - Siqaret çəkən kişi dedi.

Bu sözlər ona aid idi. Amma cavab vermədi. Axı nə deyəydi? Sarıqlı əlini cibinə sıxdı. Bir həftəydi ki, bu cür məsləhətlərə qulaq asmaqdan bezər idi.

Başlanğıc

Milis idarəsi ağ rəngli binaydı. Bomboş, adamsız heyətdən keçib yuxarı çıxdılar. Soldakı otaq növbətçi milisin idi. İrəliləyən kişi milisə salam verdi, müstəntiqin gəlib-gəlmədiyini maraqlandı.

Müstəntiq yox idi. Müstəntiq işə vaxtında gələcək, əlindəki açarları şəqildada-şaqıldada dehlizin sonundakı otağın qapısını açıb onu içəri salacaq. Əsl həngəmə də ehlə o vaxt başlayacaq.

Vestibul, dehlizin döşəməsi təzə təmiz yuyulub silinmişdi. Divardan asılmış müxtəlif şüarlar göz qamaşdırırdı. Kişilər pəncərədən növbətçi milisin otağına baxır, öz aralarında xosunlaşırdılar. Divara söykənib küləyin səsinə qulaq asırdı.

İndi onun üçün heç nəyin zərəcə fərqi yox idi. İstəyirdi ki, bütün bu oyunlar, canını boğazına yığıb sorğular, qohumların hər gün dəstə-dəstə onlara axışması, arvadların içini çəkəməsi, üzlerini cıması, kişilərin adam tapmaq üçün başlanğı yormaları, hər şey... tezliklə qurtarsın.

Amma müstəntiq ehlə bil onu sezmir; bir qınc da tələsmir; onun dilinin qılını açmaq üçün yüz cür oyun çaxır. O isə kişilərin öyrətdikləri sözləri ürayi bulana-bulana, tutuğu kimi təkrar edir. Hər dəfə də özü öz gözündən düşür, içini yeyə-yeyə qalır.

Hər şey keçən qışdan başlamışdı. Sən Mustafanın oğlu basdı yığıb onun bacısını qəçirtməyə istəmiş, qonşular isə qızı saklıba bilməmişlər. O gün Arxasandan qayıdanda ehlə bil hər şey irəliləyəndən ona ayan olmuşdu. Goyunu gətirib xakələdiblərəndən sonra yal yeyən ilbə baxdı, nədənsə içinə dolan üşünməni anlaya bilmədi. Xakəlin ağzındakı yehərli-yüyerli ata atıldı.

Çoban yolaşdı Memliyə:

- Kəməli də ki, ova gəldim. Gecə qayıdacağam.

Küək ağzından qəpən sözü götürüb aparır. Alı dəhər bədi. Çöl, təpə, dəyə başına fırlanırdı.

Kəndə girəndə qan-tərə batmış atın yüyənini çəkdi. At adı yeriyə yeriyə başladı.

Dünəndən yağın qar ayağının altında xırçıldayırdı. Çaxçaxların qapısı sazaqdan aramsızcasına cırdıydı, heyət-bacada görünən qız-gəlinlər başını qalxırıb ona baxır, tez də gözlerini başqa səmtə yayındırırdılar. Rastlaşdıqları kişiləri salamdən başqa heç nə demirdilər, ha-kəf tutmaq yox idi. Təkcə Ələsgər: - Gəlişin indidirmi? - dedi. Nəse onun səsinə sezdil: - Nə olub ki? - xəbər aldı.

- Heç əşsi, - Ələsgər üzünü döndərər getdi.

Heyət qapısı açıq idi. Atın yüyənini ağacın budağına keçirdi. Qapıya çıxan olmadı. Onun içəri keçməsi özündən başqa heç kimi səkəndirmədi: bütün qohumlar, arlı-arvadlı, gəlma-qocuqlu otaq dolusu dövrələmə oturmuşdular. Kişilərin bənizi ağarmışdı. Bir anlığa başı hərəndi, ürayi sıxıldı, nəzərləri adamlardan sıyrılıb dedəsinə sancıldı.

Sonra nə danışdılar, nə dedilər, nə qoydular, o heç nə eşitmədi. Bədəni uçqunurdu. Qapını açıb yuxarı yüyürdüydü də yadına gəlmirdi. Qarlı yol ayaqlarının altında yıxılıb qəbir, uzanib enlənirdi.

Yolda kimsə onun ortasından keçdi. Arxada yüyürənlər ona çatıb qolunu burdular. Yorulanacan kişilərin əlində atılıb-düşdü, qovruldu, bir neçə dəfə pırtlayıb çxdı. Amma yenidən onu tutdular. Sonra qolları sustaldı, ayaqları zəiflədi. İçindən çıxan isti fıyqırtı qaldı. Kişilər onu sürüyə-sürüyə evə gətirdilər.

Tavan çox uzaqda idi, elektrik işığının ölgün işığı da harasa tamam başqa dünyaya işiq salırdı. Başının üstündə durub nəşəhüdülləyib təkən kişilərin sözləri də nədənsə gəlib ona çatmırdı. Ətrafda onu əhatə edən hər şey döyülmüş, təhqir olunmuş, gücü tükənmiş kimi zəif və təqətsiz idi.

Sonra kimsə şikayət erizəsi yazdırıldı. Kişilər hər gün ona baş çəkirdi: "Belə yaxşıdır, - deyirdilər, - ona bir toy tutaq ki. Belə yaxşıdır, hökumətin əlindən..." Sonra yenə qapını üzünə bağlayırdılar.

Üç gündən sonra coşğun, küləyib aşıb-dəşən qəzəbi səngimışdi. Bu dəfə ona illifət göstərib qohumların tədbirində iştirak etməyə icazə vermədilər. Kündə oturub danışılana qulaq asırdı və haminin münasibətini bütün aydınlığı ilə görürdü. Kişilərin bir neçəsi banışıqlığa gələn minnetçilərə razılıq vermək üçün dil tökürdülər. Bir aynlansa: "Hökumət bilər, onlar bilər, - deyirdilər, - tökülsələr bəsdir".

Onun gözəldiklərini - vuraq-tutaq, asaq-kəsək - heç kim demirdi. Başa düşdü ki, qohumları ona görə vuraq-tutaq demirlər ki, hamısı bu işdən ayrı-ayrı behənlərlə yaxalarını bir az qırağa çəkmək istəyir. Amma qohumlarından umduğu məhz haminin "vuraq-tutaq" sözüydü. Bu sözün əvəzinə tamam ayrı şeylər danışdırlar, onunsa bu boş sözlərə ehtiyacı yox idi. Bildi ki, nəzərdə tutduğunu özü tək başına ələməlidir. Ehlə bil bu fikrindən içi gərildi, qolu qıvrıqlandı. Qapını vurub öz otağına getdi. Sırıqlısını götürdü, atı yehərleyib binəyə yola düşdü.

Anası onu hamıdan tez anmışdı. Kişinin puçunu burub rayona yolladı. Amma işlər deyəsən pis gedirdi, şahidlər ifadələrini geri götürmüşdülər. Sonuncu gün atasının üzündə sozalılıb öləyən o sonuncu ümidi gördü. Get-gəllərin yorduğu təkəmiş kişi işığın altında oturub uşaq kimi zərrirdi.

Sonku günler yumru təpələrin yamacları, qoyun sürüsü, qoban itləri, cidarlı atlar, dəreni qılınc kimi kəsib ikiyə bölənlər sıxsa çay lal-dinməz, anlaşılmaz şəkildə durub qalırdı. Gecə ay doğanda, təpələrin yalınığında qurd

ulayanda dişini qırdırdı. Ehlə bil gözəgörünməz bir qüvvə sağından tutub onu dik qaldırırdı. Təpənin bələniyi aşı-aşa əlindəki dəyənəklə payızdan qalmış quru otları budayırdı. Xeyli beləcə, dəyədə, təpədə cin kimi gəzib qayırdı, obaya sarı baxa-baxa içində at ayağının tapılırsını eşidirdi.

Ocağa, gecənin içində ölgün-ölgün işaran sıxsa çaya: dirəkdən asılmış qoşalılıya baxa-baxa içindəki qurdun səsinə eşidirdi, qurdun ıslaq bumnunun selikli təması hiss edirdi, qıç vurmuş kimi bədəni uçqunur, heyacanından durub binənin dörd yanını dolanıb, yenidən yerinə qayıdırdı.

Lilli Qəranın oğlu ocaq işığında oturub ona baxırdı. Ona nəsihət eləyirdi. Sözü təsir etməyəndə bezir:

- Mən sənə sarıyam, sən də şeytana, - deyirdi. Yapıncısına bürünüb allanan göy üzünə baxırdı.

Eyvaz Əlləzoğlu

Yumur-yumur, yan-yana sinmiş, üz-gözü didik-didik olmuş qayalara, təpələrə dolana-dolana enib düzlərə gedən torpaq yol, payızdan qalmış quru otları külekəndən titrəməsi, allanan sabah, gözüne dolmuş qar gözəldiyi günü ona sarı gətirirdi.

İndi qəzəbi sıyrılmış bıçaq kimi idi. Amma düşməni ortalığa çıxırdı: haradasa gizləndi. Ancaq bildirdi, gec-tez üz-üzə gələcəklər.

Həmin o gün, axtarıntərəfi rastlaşdıqları gün ürayi sevincindən, həm də heyacanından döyünməyə başladı.

Nəhayət! Düşməni elektrik dirəyinə çiyinlənikimləsə söhbət edirdi. Ona ehlə gəldi ki, min ildir bu yolu gəlirdi, bu yol qısalmırdı. Tükənmirdi, axırı görünmürdü. İndi isə bu yol qısalmışdı, arada beş-altı addım qalmışdı.

Düşməni onu gördü, amma nədənsə qəçmədi, üzündə günahkar bir təbəssüm əmələ gəldi, bir an gözleri bir-birinə dikildi, sonra dişlərinin arasından hansı sözsə qopdu, bıçaq ehlə bil dərin boşluğa işlədi.

Sonra hər şey qurtardı. Küçə işığında düşməninin qatı qara qanını gördü və həmin an anladı ki, özündə heç bir günah yoxdur, sanki ürayinin başında daşlaşmış qəzəb gile-gilə eriyib bıçağın tiyəsindən tökülüb itmmişdi.

Kimsə tamam yad bir adam qan içində iki qatlıb qıvrılırdı. Daha heç nə xatırlamırdı, ehlə bil, dünyaya ilə arasını nazik bir örpək çəkmiş, hər şey bu gecənin qarantılığının o üzündə qalmışdı.

Kimsə arxadan onu tutub maşına basdı. Zəif işiq sifətini yalayıb keçdi. Sonra kim idisə maşını işə sala-sala iki daşın arasında nəse soruşurdu. Yəqin deyirdi nəce vurdun, niyə vurdun. O heç nə anlamadı, key-key oğlana baxdı. Sonra nəse mızıldandı, amma dediyi sözlər nə olduğu yadına gəlmirdi. Elektrik faraların işığında yola yenə yıxılıb qəbir, uzanıb enənir, çəkilib gödəlirdi. O yolum kənanıyla əli dəyənəklə hadisə qançaları maşının işığından üzülüb aşağı yüyürdüyünü götürür və nə hadisə baş verdiyini heç cür anlaya bilmirdi.

Qohumlar, qonşular ehlə bil yerin altından pırtlayıb çıxmışdılar, nəfəsləri təntiyə-təntiyə nəse danışdırlar, arvadlar "ömrü-günü doğranmış" qarışiq eləyirdilər.

...Kabinet balacaydı, stolun üstündəki telefonun yanında göyem rəngli külqabı vardı. Divarda çərçivəyə salınmış şəkildə ağ-ağ göyərçinlər uçurdu.

Müstəntiq onun ifadəsini oxuyurdu. Amma o heç nə eşitmirdi. Nə sə, nə kabinet, nə yazılanlar ona heç nə demirdi. İndi kişilərin ona ifadə verməyə öyrətdikləri sözləri təkrar edərkən içinə dolan soyuqluq, üşünmək də o üzəydi. Haradasa dərin dəslərin dibinə sinmiş qurdun səsi qulağında cingildəyirdi. Bu gün yerli-yataqlı danışmışdı, müstəntiq də başını yazdığından ayırıb matdım-matdım ona baxmışdı.

Müstəntiq yazısını oxuyub axıra çıxdı. Sonra dimağı ilə nişanladığı yerini göstərdi: - Qol çək, - dedi.

O, bayıra çıxan kimi dedəsi ilə əmis içəri cumdu. Onları gözlemədən dayanacağına san addımladı.

...Kəndə milis vilisi iki gündən sonra gəldi. Bu iki gün gözleməkdən-keyləşmişdi. Əsəbiləşir, tez-tez hövsələdən çıxırdı ki, onu niyə həbs etmirlər. Dirli gözlü uzanıb arvadların ağıllarına qulaq asmaq onu cana doydurmuşdu.

Qohumları tamam başqa qayğının içindəydilər. Harasa gedib-gəlir, səbminən pul götürür, adam axtırdılar. Özü haqqında düşünüb-dəşinməyə atlıq tamam ayrı adamları itiyama keçmişdi. O, təkcə uzanıb gözəldiydi.

Maşına minəndə yenə arvadlar ağz-ağıza verdilər. Dəyə bilməyən kişilərin bir neçəsi əli ilə üzünü tutdu. Adamların içində təkcə qonşunun qızını gördü. Bu qız uzaqdan-uzağa baxışdırlar. İndi anladı ki, bu iki günün içində qonşunun qızını onlara gedib-gəlməsi, ona görünməsi əslində vı-dələşməyə imiş.

Maşın təpəndə bir sə, o biri səsbri üstlədi:

- Öyümü, eşiyimi satıb səni qurtaracağam, ay bala, ay bala.

Anası idi. Amma qadının səsi onu kövəlmədi. Qonşu qızı görmək üçün çənmədi. Amma qapılar bağlanmışdı.

Kəndin kəkəkötür yolları düyün düşmüş yumaq kimi yığılıb geridə qaldı. O bütünlük küncdə oturmuşdu.

Payız idi. Yol boyu düzümüş alma ağacları hər il olduğu kimi bil il də bol bar gətirmişdi. Yarpaqlar səpləyindən qopub yola səpələnmişdi.

Bağları öndən sonra o fikirləşdi ki, gərəsən, tükəndi dedikləri nəce olan yerdir, tükənən də qapısı, pəncərəsi varmı, oradan dağlar, göy üzü, günəş, bir də ağaclar görünürmü?